

ПРЕГЛЕД / ОБЗОРИ И РЕЦЕНЗИИ / SURVEY AND BOOK REVIEWS

Райко Сефтерски (София, България)

КНИЖОВНОТО И АРХИВНОТО НАСЛЕДСТВО
НА АКАДЕМИК ЙОРДАН ИВАНОВ
(25. XII. 1870—29. VII. 1947)

През 1987 г. се навършиха четиридесет години от смъртта и 117 години от рождението на академик Йордан Иванов. Две годишнини, които са повод да се занимаем по-отблизо с личността на този голям български учен, оставил трайна дияра в българската наука в различните области: като литературен историк, археолог и историк, етнограф и фолклорист, езиковед и изкуствовед, църковен историк и културолог. Крупен специалист по славянска палеография и отличен познавач на старобългарската и средновековната българска и славянска агрография през един дълъг исторически период, започващ с делото на братята Кирил и Методий от втората половина на IX в. и завършващ със Софроний Врачански и неговото книжовно дело от началото на XIX в. Работил в областта на славянската митология („Култ Перуна у южных славян“, 1904 г.) и българо-славянските отношения (българското книжовно влияние в Русия през XIV—XV в. — „Българи — деца в Сърбия“), изследвал дейността на редица наши книжовници-духовници, той оставя не само богато и разнородно книжовно наследство, но и богато архивно наследство, в което са съхранени непубликувани сведения, лекции, ценна кореспонденция със световноизвестни учени и общественици. Очевидно той е един от най-заслужилите наши учени за развитието на българистиката у нас и в чужбина; наука, която вече има утвърден широк международен престиж чрез двата проведени конгреса — първият, посветен на 1300 години от създаването на българската държава през 1981 г., и вторият през 1986 г. на Йордан Ива-

нов дължим организирането и преподаването на български език в Училището за живи източни езици в Париж, където именно той полага здрави основи¹. Удачно би било за тази дейност на Й. Иванов в Париж да си послужим с мисълта на известния френски българист Роже Бернар, който казва за него следното: „Но в течение на шест години, които прекара у нас, проф. Йордан Иванов не беше само основател на българистиката във Франция, но и човек с голямо обаяние пред французите. Той се налагаше с престижа си на учен, със своята изключително широка култура и със своите всеотраслни интереси. Той се налагаше със своите морални качества, със смелостта си и с голямата тактичност, които прояви в защита на българските интереси след Първата световна война. Но според мен патриотизмът на Йордан Иванов беше свободен от тесногръдие.“²

Дейността на Й. Иванов, развита след Първата световна война през 1918—1921 г. сред западните учени и дипломати в защита на справедливата кауза на българския народ, е резултат от неговата дълбока неудовлетвореност от решенията на Ньойския мирен договор от 1919 г., по силата на който българите от Западна Тракия и Македония остават извън границите на отечеството. Тази му дейност е отразена не само в неговите публикации³, но е съхранена и в архивното му наследство⁴. В продължение на повече от две десетилетия Й. Иванов работеше всеотраслно за осветляване на историческото минало и настояще на Маке-

¹ Бернар, Р. Проф. Йордан Иванов. — Изв. Инст. бълг. ез., 4, 1958, с. 22.

² Вж. I v a n o v, J. Les Bulgares et leurs manifestations nationales. Documents historiques, ethnographiques et diplomatiques. Bern, P. Haupt 1919. 115 p. 2 k; I v a n o v, J. Les Bulgares devient le Congrès de la paix. Documents historiques, ethnographiques et diplomatiques. 2e éd. augmentée. Bern, P. Haupt, 1919, VIII. 304 p. 4 k.

³ Вж. Научен архив на Българската академия на науките. Фонд № 52К, проф. Йордан Иванов, опис II а. е. 138—145. Пак там, също а. е. 146—161.

⁴ Престоят на проф. Йордан Иванов в Париж като преподавател по български език и литература в Националното училище за живи източни езици в Париж е от декември 1920 г. до април 1923 г. и, за втори път, от септември 1927 г. до март 1930 г. Вж. СГОДА — Софийски градски окръжен държавен архив. Фонд № 994К, опис II, Софийски университет „Кл. Охридски“, а. е. 252, Лично досие на проф. Йордан Иванов: лист — 52, 57, 59, 62, 68, 69. Пак там, лист: 108, 114, 116, 123, 117, 119.

дония и българското ѝ население, за което свидетелствуват не само неостаряващите му монографии, статии, етнографски карти, издавани и пренздавани, но и огромното количество архивни материали. Чрез тях най-вярно може да се проследи дейността му на учен изследовател: многобройни пътувания из различни краища на страната; проучване на писмени извори; осъществяване на живи контакти с населението.

Книжовното и архивно наследство на Й. Иванов предлага много теми и проблеми за бъдещи българистични изследвания. Самият той, неговата богато надарена личност, е една значителна тема за многостранни изследвания. Такова начало вече е поставено с публикацията на акад. П. Диневков „Йордан Иванов — историк на българската литература“⁵ и със статията на акад. Д. Ангелов „Научното дело на проф. Йордан Иванов като историк и археолог“⁶. Със специалната публикация на К. Гечева „Биобиблиография на Йордан Иванов“ е поставено начало и за биографично проучване на Йордан Иванов. Особен интерес представлява поместената тук въстъпителна студия на П. Диневков „Академик Йордан Иванов“ и главата „Важни дати от живота и научната дейност на акад. Йордан Иванов“⁷, в която се обхваща времето от 1879 г., когато той е ученик в началното училище в град Кюстендил, до неговата кончина на 29 юли 1947 г. Ще отбележим, че тази био-библиография започва с първата публикация на младия, току-що завършил Висшето училище в София бъдещ изследовател — „Критични бележки по фонетиката на кюстендилския говор“ (1894 г.) и завършва с последната му издадена приживе статия „Първата солунска българска печатница“ (1942 г.)⁸. Посочените там 176 публикации са богато книжовно наследство с разностранен научен характер. Едва ли за друг наш учен е писано толкова много, както за Й. Иванов. В посоченото издание за периода от 1902 до 1972 г. са изброени 81 заглавия на публикации за него, а броят им е нараснал значително до наши дни, като последната публикация „Рилският манастир в изследванията на проф. Йордан Иванов“⁹ (1985 г.) е на акад. П. Диневков. В тематичния показалец на био-библиографията

⁵ Диневков, П. Проф. Йордан Иванов — историк на българската литература. — Изв. Инст. бълг. ез., 4, 1958, 5—19.

⁶ Ангелов, Д. Научното дело на проф. Йордан Иванов като историк и археолог. — Векове, I, 1972, 4, 43—49.

⁷ Диневков, П. Академик Йордан Иванов. — В: Гечева, Кр. Йордан Иванов. Био-библиография. Въстъпителна статия за живота и научната дейност на Йордан Иванов от П. Диневков. С., 1974, 5—34.

⁸ Иванов, Й. Първата българска солунска печатница. — Пелистерско ехо, № 19, 10. V. 1942.

⁹ Диневков, П. Рилският манастир в изследванията на проф. Йордан Иванов. — Старобългарска литература, 18, 1985, 21—29.

на Й. Иванов публициите му са групирани по научни дисциплини: археология, езиковедство, история, литература, учебници и педагогика, етнография и фолклор. Трябва да добавим, че той беше и църковен историк и езиковед, автор на учебници за ученици и студенти, написани както на български, така и на френски език в периода между 1901—1910 г. Това не трябва да ни изневерява 1901—Йордан Иванов, минал през гимназиалното училище в Сливен (1894—1898 г.), беше в продължение на близо 45 г. не само университетски професор в София и Париж, но и забележителен докладчик на международни конгреси по история, славистика, изкуство и др. Неговите продължителни проучвания на стари славянски ръкописи от църкви и манастири, от книгохранилищата в Русия, Италия, Франция, Испания и др. са крупно дело на голям учен, оставил богато книжовно архивно наследство, което продължава да бъде издавано и след неговата смърт.

През четиридесетте години след смъртта на Й. Иванов обнародваното му книжовно наследство се увеличи, а архивното му наследство стана достъпно за научни изследвания. През 1958 г. бе подготвена и отпечатана студията му „Българското книжовно влияние в Русия при митрополит Кирилан (1375—1406)“¹⁰, преиздадена по-късно през 1982 г.¹¹ В забележка на редактора при публикуването на тази ценна книжовна творба с голям научен принос е казано следното: „Покойният академик Йордан Иванов остави непубликувани няколко свои изследвания, едно от които е публикуваната тук студия. Трудно обнародваме по ръкописа на автора.“¹² Още в уводната част Й. Иванов пише следното: „Второто българско влияние засегнало Московска Русия през XIV—XV в. и продължило по-нататък. То изхожда от тъй нареченото изправление (оправка) на книгите в България през XIV в., което, замислено в Света гора и Търново, било пренесено и в Сърбия, и в Русия. Поради настъпващите промени в живия български език, които взели да шарят и в книжовните текстове, и поради невнимателни или несвежи преписвачи старите преводи взели да се покваряват и да причиняват неясноти и дори явни погрешности в догматично отношение.“¹³ Изследвайки книжовните паметници от това време, Й. Иванов стига до заключение, че „Кирилан е упражнил още по-силно своето влияние върху руската книжнина,

¹⁰ Иванов, Й. Българското книжовно влияние в Русия при митрополит Кирилан (1375—1406). — Изв. Инст. бълг. ез., 4, 1958, 25—79.

¹¹ Иванов, Й. Избрани произведения. Т. I. Литература, история, фолклор. Съставил и редактирал проф. Б. Ангелов. С., 1982, 53—110.

¹² Вж. Иванов, Й. Българското книжовно влияние в Русия. . . — Изв. Ист. бълг. ез., 6, с. 25.

¹³ Иванов, Й. Избрани произведения. С., 1982, 53—54.

откакто заминал за Русия и престоял там като всерусийски митрополит около 30 години. И въпреки своето пастирско и административно задължение, той не е прекъсвал своите любими книжовни занимания.¹⁴ Й. Иванов не отминава израза, че Киприан бил „родом сербскою и. позовавайки се на изследването на бия“ и. позовавайки се на изследването на проф. Гулбоковски, отбелязва следното: „Не блякомо може говорите, что он был болгарин.“¹⁵ Разбира се, Й. Иванов не се задоволява с изказаното становище за българския произход на Киприан, но отива и по-далече в своята аргументация: „Тия обаче положителни свидетелства и паметници не се споменават, нито някой ги е посочил. Пък и никой сръбски извор не знае нищо за Киприановата народност, нито споменава Киприана.“¹⁶ Научният принос на Й. Иванов се състои в това, че съпоставяйки някои Киприанови ръкописи със съответни български от XIV—XV в., той доказва българския произход на писателя.¹⁷ През 1959 г. е отпечатана книгата на Й. Иванов „Български народни песни“ под редакцията на проф. С. Русакиев.¹⁸ Изглежда, че българската народна песен дълбоко е вълнувала автора, но за съжаление той не е успял да осъществи издаването на този свой труд. За трайния интерес на големия наш учен към народното творчество говори и фактът, че още през есента на 1889 г., преди да се запише във Висшето училище в София, той записва своите първи народни песни.¹⁹ На държавния изпит по български език и литература, проведен на 5 юни 1889 г. на тема: „Народните умотворения и тяхното значение“, е отбелязано, че пръв „Иванов Йордан в 11,26 ч. даде писмената си работа и си отиде“.²⁰

В предговора към изданието на „Български народни песни“ С. Русакиев пише следното: „През последните години на живота си Йордан Иванов подготви за печат своите трудове „Старобългарски студии“ и „Български народни песни“. Смъртта попречи те да бъдат доведени до последната им обработка. Въпреки това обаче те са драгоценно научно наследство, което трябва да стане широко достояние. Трудът на Йордан Иванов „Български народни песни“ е плод на дългогодишни творчески уси-

лия. С голяма любов и усърдие авторът е проучил нашето народопесенно творчество, събрал е много интересни данни и като обобщава постигнатото в нашата фолклористика, прави опит за цялостно обхващане на проблемите, свързани с произхода и особеностите на народната ни песен.“²¹ За съжаление към този капитален труд за българската народна песен липсва увод от самия автор, който би ни разкрил някои важни мисли и идеи. Опит за такъв увод към „Български народни песни“ не се намира и в иначе добре запазения архив.²²

Посмъртно бе публикувана и една друга интересна студия на Йордан Иванов „Сарацинската (арабска) мисия на Кирил Философ“.²³ Тазн студия, повторно отпечатана и през 1982 г.,²⁴ съдържа богат фактологически материал, разкриващ мисията на Константин-Кирил Философ при сарацините; мисия, породена от острия конфликт между православното християнство и бързото разпространение на мохамеданската религия извън арабските земи. Големият спор между двете религии е по въпроса за догмата за Св. Троица. Константин-Кирил се обръща към арабските апологети на мохамеданството: „Недейте приказва така безчестни хули, защото ние добре сме се научили от пророците, от отците и от учителите да славим Троицата: отец, слово и дух — три лица в едно същество. Словото се въплъти в дева и се роди за нашего спасение, както свидетелствува и нашият пророк Мохамед, пишешки така: „Изпратихме нашия дух в дева, като изволихме да роди“ (коран, сура 19, стих 17). От него ви давам доказателства за троицата. Поразени от тия думи, агаряните обърнаха разговора на друго.“²⁵ За тези мисли на Константин-Кирил, Климент Охридски в Похвалното слово за него пише: „И у хазарите, и у сарацините, като се намери на събранята им, гдето се повдигна прещие за светата вяра, той (Кирил) засня като слънце с трисветлия зарн и разпръсна всички им бледословия.“²⁶ Както е известно, делото на Константин-Кирил Философ дълбоко е вълнувало Й. Иванов. За това свидетелствуват големият брой архивни материали, главно неговите университетски лекции, в които могат да се открият сведения относно двамата братя Кирил и Методий.²⁷

²¹ Русакиев, С. Йордан Иванов 1872—1947. — В: Йордан Иванов. Български народни песни. С., 1959, с. 4.

²² Научен архив на българската академия на науките, фонд № 52К, опис I, проф. Й. Иванов, а. е. 138—149.

²³ И в а и о в, Й. Сарацинската (арабска) мисия на Кирил Философ. — Изв. Инст. бълг. ез., 16, 1965, 91—104.

²⁴ И в а и о в, Й. Избрани произведения. Т. I, 23—39.

²⁵ Пак там, 37—38.

²⁶ Пак там, с. 25.

²⁷ Научен архив на Българската академия на науките, фонд № 52К, опис I, проф. Йордан Иванов, а. е. 19.

¹⁴ Пак там, с. 35.

¹⁵ Пак там, с. 61.

¹⁶ Пак там.

¹⁷ Пак там, 67—77, 78—98.

¹⁸ И в а и о в, Й. Български народни песни. С., 1959. Отговорен редактор Симеон Русакиев.

¹⁹ ОДАК — Окръжен държавен архив Кюстендил, фонд № 95К. Педагогическо училище гр. Кюстендил, опис II, а. е. 36, л. 24. За записаните народни умотворения от Й. Иванов през 1889 г. Вж. Научен архив на Българската академия на науките, фонд № 52К, опис I, а. е. 150.

²⁰ ОДАК, фонд № 95К, опис II, а. е. 36, л. 24.

През изминалите четиридесет години от смъртта на Й. Иванов бяха преиздадени някои от най-значимите му трудове. Един от тях е „Богомилски книги и легенди“, излязъл през 1970 г. под редакцията на проф. Д. Ангелов. Трудът е обнародван като фототипно издание на това от 1925 г. За интереса към него от страна на видни учени, не само у нас, но и в чужбина, свидетелствуват писмата им до Й. Иванов, съхранени в личния му архив²⁸. Изданието е мотивирано по следния начин: „За учения специалист, който работи по въпросите на богомилското учение, трудът на Йордан Иванов и до сега има качества на основен труд, към който той трябва да се обръща нееднократно и да използва съдържащите се в него обилни данни. При това стойността на труда на бележития български учен не се изчерпва само с документалния материал, който ни се предлага, но това е труд, който продължава да пази и досега своята научна стойност и който е едно от най-ценните произведения на нашето научно наследство“, заключава големият специалист по проблемите на богомилското учение проф. Д. Ангелов²⁹. Й. Иванов остави голям архив, свързан с богомилството — лекции, богомилска литература, извори за богомилското движение и много други. Тези материали могат да бъдат използвани и в по-нататъшните изследвания, свързани с богомилството³⁰. Тук трябва да прибавим и големия архив на Й. Иванов, отнасящ се до апокрифната книжнина — тема, която все още не може да бъде смятана за окончателно изчерпана³¹.

През 1970 г. бе направено и трето издание на книгата на Й. Иванов „Български старини из Македония“ под редакцията на проф. Б. Ангелов и проф. Д. Ангелов — фототипно издание на това от 1931 г. Към обширния предговор на новото издание двамата редактори изтъкват: „Излязла през 1931 г., книгата „Български старини из Македония“ е отдавна изчерпана. Като богат източник на знания и особено като единствено най-пълно родно издание, съдържащо ценни книжовни и исторически паметници на нашето средновековие, книгата е постоянно търсена от наши и чужди учени, тя е крайно необходима също за успешните занимания на студентите по история и българска филология. Такива са причините за настоящето фототипно издание на „Български старини из Македония“³². Тази книга, появилa се за първи път през 1908 г., всъщност съдържа едни от най-значимите български ръкописи и дарствени

грамоти на българските царе от Втората българска държава, които разкриват не само правната уредба на манастирските владения, но и съдържат голям брой имена на селища като източник за топонимични изследвания. Там са събрани и жития на български светии, приписки и различни документи, които са не само важни исторически извори, но и източници за езиковедски, социални и други изследвания. Тяхното събиране е свързано с многобройните пътувания на Й. Иванов из Светогорските манастири, църкви и манастирите из Македония и Западна България, за което свидетелствува и големият архивен материал³³.

Академик Д. Ангелов и проф. Б. Ангелов предложиха да бъдат издадени в два тома „Избрани произведения“ на акад. Й. Иванов, главно с по-малки негови публикации от различни вестници и списания, имащи важно значение за българистиката. Така под редакцията на проф. Б. Ангелов през 1982 г. се появи том I — „Литература, история и фолклор“. За някои от статиите, публикувани в този том³⁴, споменахме по-горе. В обстояния увод, озаглавен „Научното дело на акад. Йордан Иванов“ (7—22), двамата съставители пишат следното: „Оставеното от проф. Й. Иванов научно наследство, пръснато по списания и вестници, е голямо, поради което сега е невъзможно то да бъде поднесено изцяло. В предвидените два тома е направен само подбор на негови изследвания, едни по-големи, други по-малки. Направена е най-едра подредба на публикациите на автора“ (с. 21). Като заключение Д. Ангелов и Б. Ангелов отбелязват следното: „Изданието излиза по случай 100 години от рождението на акад. Йордан Иванов. То е израз на признателност на нашата културна общественост към неговото голямо научно дело, получило висока оценка и в чужбина. Поместените тук съчинения се печатат на сегашен правопис“ (с. 22). Включените в този том статии и студии са не само материали, публикувани лично от Й. Иванов, но е обхваната и голяма част от архивите, по които те са написани, включително и такива, които са останали само като работен материал³⁵. Тук заслужават внимание статиите: „Проблемът за злото и за свободата на волята в старобългарската книжнина (124—131)“; „Поменици на българските царе и царици“ (144—153); „Гръцко-български отношения преди църковната борба“ (157—182); „Българи-дейци в Сърбия“ (183—200); статиите за отец Пансий (201—216) и статиите за Софроний Врачански (221—229). Интерес представляват и трите поредни статии за някогашните волжо-камски българи, инспирирани от обиколката му в Поволжието през 1914 г. заедно с проф. В. Златарски и от посещението му в град Казан с цел издир-

²⁸ Пак там, а. е. 340 и др.

²⁹ Иванов, Й. Богомилски книги и легенди. Под редакцията на проф. Д. Ангелов. Фототипно издание. С., 1970. с. XIV—XV.

³⁰ Научен архив на Българската академия на науките, фонд № 52К, опис I, проф. Йордан Иванов, а. е. 51—66.

³¹ Пак там, а. е. 68—77.

³² Иванов, Й. Български старини из Македония. Под редакцията на проф. Б. Ангелов и проф. Д. Ангелов. Фототипно издание. С., 1970. Вж. предговора, с. XI.

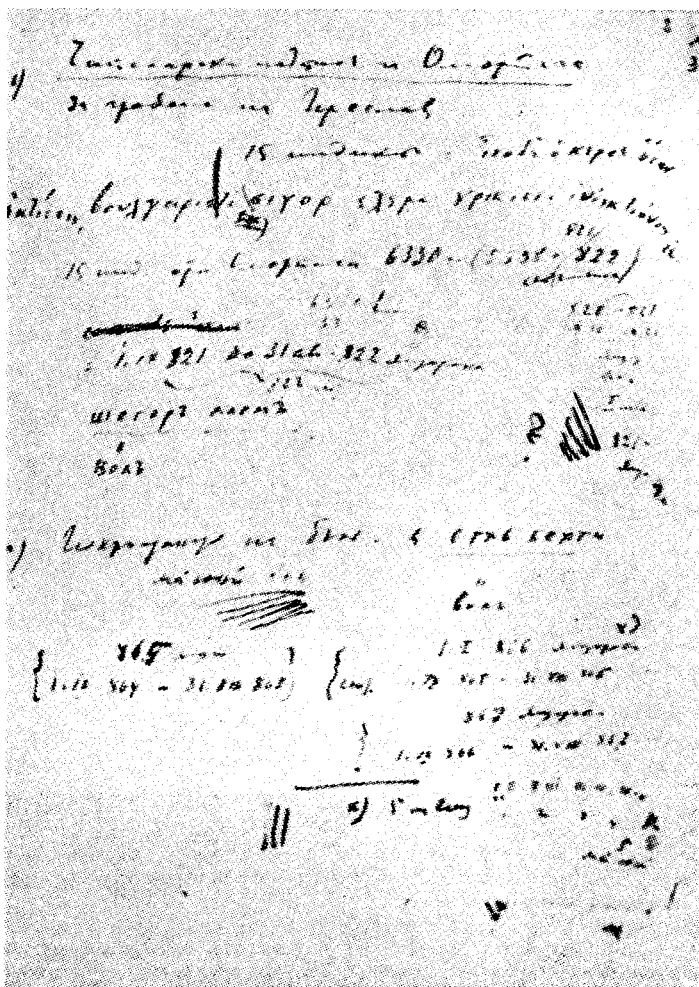
³³ Научен архив на Българската академия на науките, фонд № 52К, опис I, а. е. 209—251 и др.

³⁴ Вж. бел. 11.

³⁵ Иванов, Й. Избрани произведения. Т. I. Вж. Бележки на редактора, 376—383.

ване на старобългарски ръкописи (234—251). Тук трябва да отбележим, че между 1926—1930 г., главно по време на престоя си в Париж, Й. Иванов проявява значителен интерес към произхода, бита и културата на прабъл-

като „май-юни 866“³⁶. В архива на Й. Иванов остава непубликуван и единственият досега пълен превод на „Именика на прабългарските ханове“, който е предаден в пълен превод по следния начин:

Изчисления на годината на покръстването „етх бехти“. Научен архив на Българската академия на науките, фонд № 52К, опис I, а. е. 185.

гарите. От този период са запазени много архивни материали, които показват, че наред с редицата други проблеми, той живо се е интересувал от „Родословнето на българските князе“, т. е. от българските ханове и тяхната династия (преди всичко от династията Дуло). Съставил е редица таблици и изчисления за датата на покръстването на българите и за загадъчната фраза „етх бехти“, която обяснява

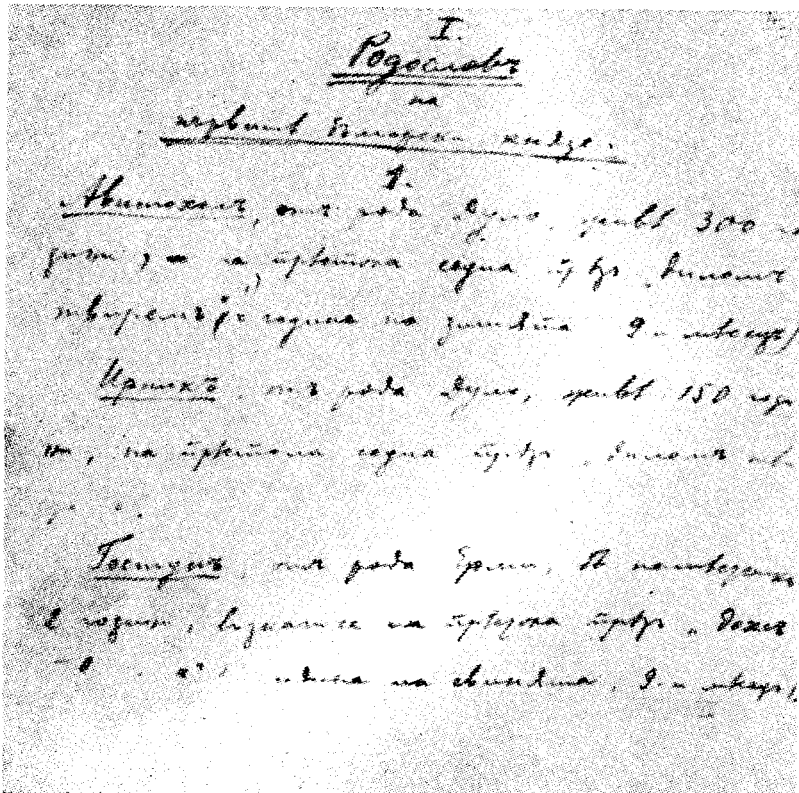
³⁶ Научен архив на Българската академия на науките, фонд № 52К, опис I, проф. Йордан Иванов, а. е. 185, л. 2; Сефтерски, Р. Опит за систематизация на календарно-астрономическите термини у дунавските и волжкокамските прабългари. — Проблеми на културата, 1981, № 4, с. 27.

„Авитохол от рода Дуло, живя 300 години, на престола седна през „дилом твирем“ (=година на змията, 9-ти месец).

Ирник от рода Дуло, живя 150 години, на престола седна през „дилом твиреме“.

Тервел от рода Дуло, държа 21 година, седна на престола през „текучитем твирем“ (=година на...³⁸, 9-ти месец).

... от рода Дуло, държа 28 години, седна на престола през „дванш ехтем“ (=година на заека, 8-ми месец).

Начална част от „Родослова на българските князе“. Научен архив на Българската академия на науките, фонд № 52К, опис I, а. е. 185.

Гостун от рода Ерми, беше наместник 2 години, възкачи се на престола през „докс твирем“ (=година на свинята, 9-ти месец).

Курт от рода Дуло, държа властта 60 години, на престола седна през „шегор вечем“ (=година на вола, 3-ти месец).

Безмер от рода Дуло, държа властта 3 години, възкачи се на престола през „шегор вечем“.

Тези петима князе държаха княжеството отвъд Дунава 515 години. Те бяха със острижени глави. След това на отсам Дунавската страна дойде княз Исперих, който владее и до сега.

Княз Есперих от рода Дуло, държа 61 години. Седна на престола през „верени алем“ (=година на барса, 1-ви месец)³⁷.

³⁷ Научен архив на Българската академия на науките, фонд № 52К, опис I, проф. Йордан Иванов, а. е. 185.

Севар от рода Дуло, държа 15 години, седна на престола през „тох алтом“ (=година на кокошката, 6-ти месец).

Кормисош от рода Вокил, държа 17 години, седна на престола през „шегор твирем“ (=година на вола, 9-ти месец). Този княз измени рода Дуло, друг е сега, наричан Вихтун.

Винех от рода Укил, държа 7 години, възкачи се (на престола) през „шегор алем“ (=година на вола, 1-ви месец).

Телец от рода Уганин, държа 3 години, седна на престола през „сомор алтем“ (=година на мишката, 6-ти месец). И този княз бе от друг род. (Сабин)...

³⁸ Тук следва да се попълни с „година на овена, месец 9-ти“.

Умар от рода Укил държа 40 дена, възкачи се на престола през „дилом тутом“ (— година на змията, 4-ти месец)³⁹.

Ако приемем записаната върху един работен лист на Й. Иванов дата 6 април 1929 г. Париж⁴⁰,

чак⁴², изследвайки Именника на прабългарските владетели от предхристиянския им период⁴³.

След изброените по-горе издания и преиздания на изследвания на Й. Иванов през 1986 г.

1. Маша (шестор)	148	164	448	536	654	720	820	896
2. Бела (шестор)	149		449	557	645	761	821	957
3. Бела (шестор)	150		450	553		821		858
4. Бела (шестор) (верзи)	151		451	559		823		857
5. Динара	152		452	560				700
6. Динара (динара)	153		453	561				861
7. Динара	154		454					862
8. Динара (динара)	155							763
9. Динара	156							864
10. Динара (динара)	157							865
11. Динара [динара]	158							866
12. Динара (динара)	159							867

Допълнителни бележки: 1) Бела - 5, 2) Динара - 6, 3) Динара - 8, 4) Динара - 9, 5) Динара - 10, 6) Динара - 11, 7) Динара - 12, 8) Динара - 13, 9) Динара - 14, 10) Динара - 15, 11) Динара - 16, 12) Динара - 17.

Таблица на дванадесетгодишния животински цикъл на прабългарския календар. Научен архив на Българската академия на науките, фонд № 52К, опис I, а. е. 185.

можем да отбележим и друго важно обстоятелство. Пръв Й. Иванов установява началната година на Авитохол — 153 г.⁴¹, до която много по-късно стига в изследванията си О. Прит-

под редакцията на проф. В. Божинов и проф. Й. Займов бе направено трето издание на „Българите в Македония. Издирвания и документи за тяхното потекло, език и народност“, като фототипно издание на това от 1917 г. В предговора на изданието В. Божинов пише: „Тази книга е едно от най-хубавите изследвания на Йордан Иванов. . . Трудът на Й. Иванов „Българите в Македония“ и в двете си издания е отдавна изчерпан и днес е библиографска рядкост. Това наложи неговото ново фототипно

³⁹ Това е година 6-та от дванадесетгодишния календарен цикъл у прабългарите. Вж. Научен архив на Българската академия на науките, фонд № 52К, опис I, проф. Йордан Иванов, а. е. 185, л. 9; Сефтерски, Р. Цит. съч., с. 22.

⁴⁰ Научен архив на Българската академия на науките, фонд № 52К, опис I, проф. Йордан Иванов, а. е. 185, л. 20.

⁴¹ Научен архив на Българската академия на науките, фонд № 52К, опис I, а. е. 185, л. 9.

⁴² Pritsak, O. Die bulgarische Fürstenliste und die Sprache der Protobulgaren. Otto Harrassowitz. Wiesbaden, 1959, 11—101.

⁴³ Pritsak, O. Op. cit., S. 62; За системата на календара у прабългарите у Pritsak, op. cit., 78—84.

издание, при което не се прави никаква намеса в текста на автора“ (с. XI). Й. Иванов написва тази книга след многобройните си пътувания из Македония и проучването на исторически документи и публикации, свър-

Вторият важен проблем, който заслужава внимание, е проблемът за някои важни моменти от биографията на Й. Иванов и на първо място за датата и годината на раждането. В досегашните публикации се сочи датата 6. I. 1872 г.⁴⁶

Свидетелство за завършено средно образование на Йордан Иванов — 1889 г. Научен архив на Българската академия на науките, фонд № 52К, опис II, а. е. 2.

зани с народонаселенето и чуждата пропаганда. Определено може да се каже, че той посвещава приблизително две десетилетия както за събирането на материали и съставянето на „Етнографска карта на Македония“, така и за разясняване в чужбина на истината за българския характер на Македония. Запазените в архива на Й. Иванов материали от тези пътувания из Македония са също едно богатство, в което се съдържа ценна историческа, езиковедска и етнографска документация⁴⁴.

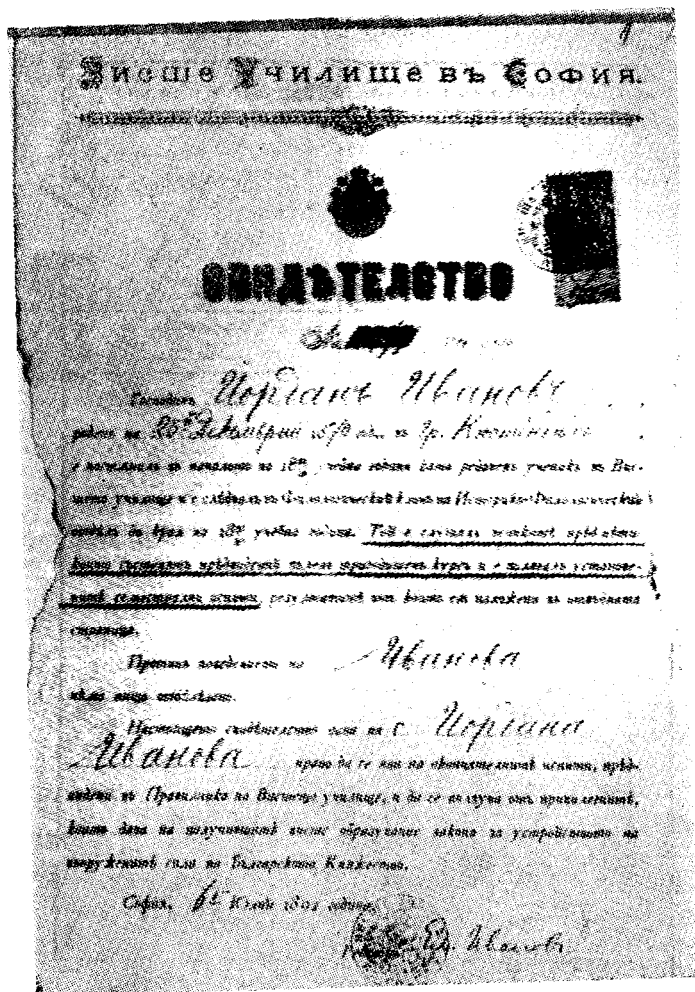
⁴⁴ Научен архив на Българската академия на науките, фонд № 52К, опис I, Йордан Иванов, а. е. 194—199, 209—250 и др.

Според редица новооткрити архивни документи тази дата е неточна. Най-ранният документ, посочващ рождената дата на Й. Иванов, е „Главният списък на учениците от II курс“ на Педагогическото училище в Кюстендил, съставен в началото на 1887/1888 г. Там е написано: „Иванов Йордан № 25 е на 18 години и е роден на 25 дек(ември) 1870 год. в гр. Кю-

⁴⁶ Вж. Сто години Българска академия на науките 1869—1969. I. С., 1969, с. 245; Енциклопедия на България. Т. 3. И—Л. С., 1982, с. 19; Гечева, Кр. Йордан Иванов. Биография. . ., с. 28 и др.

стендил.⁴⁶ Тази дата (25. XII. 1870 г.) за втори път е спомената и от самия Й. Иванов в Прошението му за допускане до зрелостен изпит от 6 май 1889 г.⁴⁷ В черновата на Свидетелството за зрелост е № 9 от 30 юни 1889 г.

1889 г., е поставена датата 25. XII. 1870 г.⁴⁸ В издадения през 1975 г. Алманах на завършилите висше образование в Софийския университет „Климент Охридски“ също е посочена тази дата. Там, на с. 11, № по ред 65, е отбеля-

Свидетелство за завършено висше образование на Йордан Иванов — 1892 г. Научен архив на Българската академия на науките, фонд № 52К, опис II, а. е. 3.

от Педагогическото училище в Кюстендил, както и в официалната диплома за завършено средно образование, с която Й. Иванов се е записал във Висшето училище в София през

зано: „Йордан Иванов, 25. XII. 1870 г., Кюстендил. Славянска филология и литература.“ В досегашните публикации се сочи, че Й. Иванов е сирак и произхожда от крайно бедно семейство. В споменатия вече Главен списък за 1887/88 г. е записано „баща Иван Николов,

⁴⁶ ОДАК — Окръжен държавен архив Кюстендил, фонд 95К, опис 3. Държавно педагогическо училище Кюстендил, а. е. 5, л. 25.

⁴⁷ ОДАК, фонд № 95К, опис 2, а. е. 36, л. 11.

⁴⁸ Пак там.

по професия мутафчия⁴⁹. Това означава, че до 18-годишната му възраст баща му е бил жив. Друг е въпросът за материалното състояние на семейството, което действително е било тежко. Според Вера Мавродинова — дъщеря на Й. Иванов, родовото потекло на баща ѝ било от с. Цишковци или Коняво (без да може да уточни), а дяло му Нико Шишков бил селски свещеник, починал твърде млад, та синът му Иван се преселил в Кюстендил, където изучил мутафчийството като занаят. В същия Главен списък от 1887/1888 г. името на майката на Й. Иванов е записано като Латифка Иванова⁵⁰, което се потвърждава от един писмен документ, издаден от Кюстендилската община през 1921 г.⁵¹ По рождение била от с. Груинци, Босилеградско, починала в София на 94-годишна възраст.

Кюстендилският архив от Педагогическото училище хвърля светлина и върху личността на Й. Иванов като ученик. Архивните материали ни дават сведения за успеха му във втори курс и за крайните оценки в зрелостното му свидетелство. С отлични оценки са дисциплините: Закон божий, български език, руски език, педагогика, история, география, геометрия и чертане, физика, химия, краснопис, земеделие, гражданска наука, политическа икономия. С много добър успех са следните дисциплини: аритметика с начална алгебра, песенното, гимнастика, естествена история и дидактика с хоспитиране. С добър успех са дисциплините: практическо преподаване, песне-Псалтика, цигулка. Прилежание — примерно и външност на писмени работи много хубава. Протоколите от зрелостните изпити също хвърлят светлина върху успеха на Й. Иванов и отличното му представяне, което явно е направило впечатление на Ив. Шишманов, министерски пратеник при провеждане на зрелостните изпити, който вероятно го е насочил да продължи образованието си във Висшето училище, а след това и да специализира в чужбина.

Постъпването на Й. Иванов във Висшето училище в София през 1889 г. в Историко-филологическия отдел, който завършва през 1892 г., е едно тежко изпитание, но чрез упоритостта си и своята надареност, той се справя успешно. Слуша лекции по български език при Г. Попов и Б. Цонев; синтаксис на български език и семинар при Л. Милетич; гръцки език и литература при М. Балабанов; латински език и епиграфика при В. Добруски; френски език при А. Обен и пр. Както е известно, още през следващата 1892 г. той е изпратен на специализация по литература на романските народи за две години в Лозанския университет, Швейцария. Престоят му в Лозана е изключително полезен за него, от една страна, за усъвършенстване на френския му език, а от друга — за задълбочаване на познанията

му по гръцки и латински език. Създава си широки връзки със студенти от славянските страни, с които впоследствие поддържа нетесни научни контакти. И все пак него го привлича преди всичко славянската литература. Затова за своя докторат избира темата *Mikhail Iourievitch Lermontov — Etude littéraire*. Thèse de doctorat présentée à la Faculté des Lettres de l'Université de Lausanne. Par Jordan Ivanov (112 p.). За съжаление по чисто финансови причини Й. Иванов не защитава напълно готовия докторат, който изцяло е запазен в неговия архив⁵² и за който с основание можем да твърдим, че не е загубил от научната си значимост.

Заслужава да спрем вниманието си малко по-подробно и върху архивното наследство на Й. Иванов като цяло. Първото архивно постъпление става през 1953 г., но все пак тогава е постъпила една сравнително малка част, за която Д. Велва публикува първия отзив през 1957 г.⁵³ През 1959 г. постъпва значително по-голяма част от архива и през 1962 г. двете партии биват окончателно обработени за научно ползуване. Така се съставя първият опис на архива на Й. Иванов: № 52К в Научния архив на Българската академия на науките, съдържащ 429 архивни единици⁵⁴. През 1973 г. постъпва нова партия от архивни материали, главно документи от биографичен и служебен характер, заедно със свидетелството за завършено средно образование от Кюстендилското педагогическо училище, свидетелството за висше образование от Висшето училище в София, студентски документи, учителските му бележници, както и докторската теза за М. Ю. Лермонтов. През 1982 г. биват предадени безвъзмездно на БАН и последните архивни документи на Й. Иванов, които с тези от 1978 г. биват обработени в опис II, съдържащ 426 а. е., и голяма част от кореспонденция и фотоматериали⁵⁵. Служебното досие на Й. Иванов е запазено в Софийския градски окръжен

⁴⁹ Пак там, а. е. 52.

⁵⁰ Вж. Т р и ф о н о в, Тр. Йордан Иванов Николов. Историческа справка. Научен архив на Българската академия на науките, фонд № 52К (Приложение).

⁵¹ В е л в а, Д. Архивни фондове и сбирки на Българската академия на науките. Известия на Архивния институт, I. С., 1957, 130—131.

⁵² Научен архив на Българската академия на науките, фонд 52К, опис I, съдържа 429 а. е.: I. Ръкописи на научни трудове, лекции и работни материали, 1—321; история на българската литература; история на славянските литератури — сръбска литература; обща българска история; славянска етнография и археология; Македония — пътувания и проучвания; работни материали; II. Кореспонденция, 322—364; III. Биографични материали, служебни писма, обществена дейност, 365—389; IV. Материали от други лица, 390—429. Опис II съдържа 426 а. е.: I. Биографични материали,

⁴⁹ Пак там, опис 3, л. 25. (а. е. 5).

⁵⁰ Пак там, а. е. 5, л. 25.

⁵¹ Научен архив на Българската академия на науките, фонд № 52К, опис II, а. е. 26.

държавен архив (СГОДА)⁵⁶ и представлява друг важен източник за служебното положение на Й. Иванов в университета, командировките му в чужбина и престоята му в Париж като професор по български език и литература. Тук заслужава да споменем и цитираме изцяло молбата на ръководството на Софийския университет до Министъра на просветата за провядване на професорската дейност на Й. Иванов през 1937 г., когато той е навършил 65-ия си възраст, в която се казва: „Моля Ви да издействувате от Министерския съвет постановление за задържане на служба до навършване на пределната 70-годишна възраст следните професори:

От Историко-филологическия факултет, редовният професор Йордан Иванов, тъй като преподавателят по старобългарска литература трябва да владее отлично старобългарски език, също така и старогръцки, да познава много добре византийската история, литература и култура, да е изобщо византолог, после палеограф, да умее да различава и обяснява старобългарски и старогръцки паметници, правилно да ги тълкува и издава, да е запознат с археологията на българските земи и добре е да ориентиран по въпроси из българската историческа етнография, да борави умело с методите на филологическите и историко-литературни изследвания.

А такъв преподавател нито между по-старите, нито между по-младите, особено между тях, които се занимават с наука във Университета, факултетът намира, че няма и едва ли скоро би създал преподавател и учен от типа и ранга на г. проф. Йордан Иванов.⁵⁷ Както е известно, такова постановление бива издавано и Й. Иванов остава в Университета

до 1942 г., когато бива освободен поради напреднала възраст. Служебното университетско досие на Й. Иванов е добър източник за попълване на редица моменти от неговия живот, като участие в международни конгреси, научни командировки в чужбина и пр.

Тук още веднъж бих се върнал към научната и преподавателска дейност на Й. Иванов, който като отличен познавач на старата и нова сръбска книжнина остави голямо и ценно наследство. В неговите лекции по сръбска литература, от които поcht нищо не е публикувано⁵⁸, се съдържат ценни изследвания и наблюдения за литературата на славянските народи.

Един от последните трудове на Йордан Иванов е „Българите в Македония. Издирване и документи за тяхното потекло, език и народност“ под редакцията на проф. В. Божинов и проф. Й. Занмов. Той бе фототипно издаден през 1986 г. Това трето издание е по допълнителното преиздание от 1917 г. В предговора е казано: „Тази книга е едно от най-хубавите изследвания на Йордан Иванов. . . Трудът на Йордан Иванов „Българите в Македония“ и в двете си издания е отдавна изчерпана и днес е библиографска рядкост. Това наложи неговото ново фототипно издание, при което не се прави никаква намеса в текста на автора.“⁵⁹ Огромният научен архив на акад. Йордан Иванов, съхраняван в БАН, значително обогатява цялостното му, толкова разнородно по съдържание, научно-книжовно наследство. С право в последните изследвания на Вл. Свинтила той е наречен „историк на българската култура.“⁶⁰ Може би само чрез всеобхватното понятие култура най-добре би се характеризирала цялата му дейност и книжовно-архивното му наследство.

1—26; II. Творческа дейност, 27—120; III. Служебна дейност, 121—137; IV. Консултант на делегации за мирни конференции, 138—161; V. Кореспонденция, 162—351; VI. Фотоматериали, 352—381; VII. Чужди материали, 382—426.

⁵⁶ СГОДА, фонд № 994К, опис II, а. е. 252. Служебно досие на проф. Йордан Иванов в Софийския университет от 1898—1942 г., съдържа 190 документа.

⁵⁷ Пак там, л. 144.

⁵⁸ Научен архив на Българската академия на науките, фонд № 52К, опис I, а. е. 153—163.

⁵⁹ И в а н о в, Й. Българите в Македония. Издирвания и документи за тяхното потекло, език и народност. Под редакцията на проф. В. Божинов и проф. Й. Занмов. С., 1986. Вж. предговора, с. XI.

⁶⁰ С в и т и л а, Вл. Йордан Иванов — историк на българската култура. — Проблеми на културата, 1985, № 5, 50—58, 69.